

VERSUS 4.

Et responderunt ei discipuli sui : Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine.

Et responderunt ei discipuli sui.

1. — Victor Antiochenus Apostolis multum humani accidis dicit, eo quod eoli thesauris nondum fuerunt locupletati eo modo, quo in die Pentecostes ditati fuere : « Humanae rationis iudicium consulentes. » Enimvero hi discipuli paulo ante spectatores, imo cooperatores et instrumenta miraculi illius, ab eodem Magistro suo juxta mare Tiberiadi patriali fuerant, atque ideo summe mirandum est, quomodo tam subito hujus tantae beneficentiae deponere poterint memoriam, illiusque totaliter oblivisci? In hoc enim eodem capite legitur, quod annona vitae, alia vice destitutos se videntes : *Cogitabant ad alterutrum dicentes : Quia panes non habemus. Quo cognito ait illis Jesus : Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognovistis? nec intelligistis? adhuc caecatum habetis cor vestrum? oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis, nec recordamini, quando quinque panes fregi in quinque millia, quot copiosius fragmentorum plenos sustulistis? Unde colligitur, quam facile beneficiorum Dei obliviscamur. Jansenius aliter rem hanc ponderat, dum ait : « Vide ergo, quam nihil externa omnia afficiunt, cum non docet intus » Spiritus Apostolicus saltem perfecte datus, quia « Jesus nondum erat glorificatus. Rom., vii, 26 : Spiritus adjuevit infirmitatem nostram. »*

2. — Considerandum etiam hoc loco venit circumspicio et prudentia hujus incarnate Sapientiae, siquidem eos non tunc de hac diffidentia reprehendit, sed meliorem praestolata est occasionem; etenim ut S. Isidorus ait : « Plerumque princeps justus etiam malorum errores dissimulare novit, non quod iniquitati eorum consentiat, sed quod aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vita vel emendare valeat, vel punire. »

Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

3. — Deus noster hac discipulorum suorum diffidentia in augmentum gloriae suae usus fuit, efficiendo, ut miraculum suum magis claresceret. Unde D. Chrysostomus, *Hom. lvi in Matth.*, ait : « Quod, quamvis ipsi ex imbecillitate dicebant, hinc tamen miraculum ab omni sinistra suspitione liberabant. » Euthymius rationem adducit, cur tam prima quam secunda vice, miracula haec in desertis seu solitudinibus patrare voluerit : « In deserto loco, » inquit, « longe a civitatibus ac vicis, ne turbis videatur a propinqua civitate aut vico cibos emere. » Salmeron insuper hanc rationem adjungit : « Ut significet Deum pascere

« existentes in deserto religionis, ubi nec seminat, nec metitur et tamen Deus pascit suos. »

4. — Hugo Cardinalis testimonium adducit S. Ambrosii dicentis : « Non otiosi, non in civitate » quasi in synagoga, vel secularis dignitate residentibus, sed inter deserta Christum quaerentibus, caelestis gratiae alimoniam impetrantur. »

5. — Paulus de Palatio ait : « Memento, Dominum » pascisse suos in utroque Testamento, sed non nisi « in deserto, » denotare nimirum volens, blanditias, quibus animas electas demulcere solet, tunc vel maxime in eis abundare, quando in sanctam solitudinis recessum se recipiunt : *Ecco ego lactabo eam et ducam eam in solitudinem. Ose., ii, 14.*

6. — Porro in hac multitudine gentilitas figurabatur, ex qua congreganda Ecclesia erat; hanc enim Isaias, xxxv, 4, solitudinis titulo appellavit, dum ait : *Latabitur deserta, inopia, et exultabit solitudo, et florebit; germanias germinabit;* vocatur autem Ecclesia desertum, quia paganismus a Deo derelictus erat : *Notus in Judaea Deus,* soli enim Hebraei veri Dei notitiam habebant; at vero quam fertilis et deliciosa facta est haec solitudo, postquam Dei Filius in eam pedem intulit? *Gloria Libani data est ei, decor Carmeli, ipsi videbunt gloriam Domini et decorem Dei nostri. Isa., xxxv, 2.* Quot religiones viris sanctis plene, quot cedri Libani in deserto hoc mystico germinarunt? Egypti solitudines, licet illa alias plusquam quodvis aliam regnum falsis numinibus dedita fuerit, unde Poeta tandem, quod cepit et porros etiam adoraret, hinc verbis deridet : *O sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis numina!* quis nescit impleta esse Eremitis innumeris et talibus hominibus, qui hic in terris vitam duxerunt Angelicam, quique eminentis sanctitatis sua, Dei illustrarunt Ecclesiam. Unde S. Hieronymus ait : « O desertum Christi floribus vernans! o solitudo in qua illi nascuntur lapides, de quibus civitas Regis magni construitur. »

7. — Hugo Cardinalis ait : « Mystice praedicatorum immittentes profectum Ecclesiae dicunt : » Unde nobis tanta facundia, ut tot millibus tantam avidis auditoribus sufficere possimus in « hujus saeculi deserto? »

Additio.

a. — Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? Ad Christi verba respondent discipuli per interrogationem ad exaggerandam difficultatem. Haec enim ministrorum modo esse conditio, quod in obijciendis impediendis plus respondeant, quam interrogantur. Et ideo tam in hoc miraculo, quam in alio, de deserto faciunt mentionem. Super quo sic commentatur S. Chrysostomus, *Hom. lxx* : « Sic et prius et nunc solitudinis minuerunt, quod quamvis ipsi ex imbecillitate dicebant, hinc tamen miraculum ab omni sinistra opinione

VERSUS 5.

Et interrogavit eos : Quot panes habetis.

1. — « Non quasi ignorans interrogat, » inquit Dionysius Carthusianus, « sed ut ex discipulorum » responsione futuri miraculi magnificentia patere » teat. »

2. — D. Chrysostomus existimat, Christum per hanc interrogationem illis in memoria revocare voluisse aliud illud miraculum; siquidem quando illud operari voluit, simili quadam interrogatione usus fuit : « Ut mentem eorum erigeret, simili » quodam modo, ut prius interrogavit, ut ipso » interrogationis modo et ut ita dicam, velut » interrogando, prioris miraculi recordarentur. » Unde imperfectionem ipsorum considerans, hanc deducit moralitatem : « Haec ipsi scriperunt et » tamen culpam suam, quamvis non parvam, occultare noluerunt : *Justus,* inquit Sapiens, *prior est » accusator sui.* »

3. — Lucas Brugensis considerat, quod Christus, se ob illorum diffidentiam indignatum fuisse, dissimularit; « dissimulans Christus oblivionem diffidentiamque ipsorum; habebant pro more discipuli, ex Christi, haud dubium, precepto, ut » comineatun aliquem secum ferrent. » S. Matthaeus, xvi, 7, autem scribit : *At illi cogitabant intra se dicentes, quia panes non acceptimus.*

4. — Albertus Magnus ait in sensu morali exponit : « Ac si dicat : scrutamini secreta vestrarum » facultatum et videte, quid a Deo habetis, hoc » enim quantumcumque parvum sit, cum adjutorio » Dei sufficere. » *II Cor., ix, 8 : Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis,* etc. Salvator noster etenim in turbas haec etiam sine panibus, vel de abundantar saturare poterat; at vero docere illos voluit, quod etiam ex parte nostra non nihil possi-deret; sic enim dum viduae illius elemosynariae oleum multiplicare volebat, prius aliquod de oleo ejus vasis imponi voluit; lametis enim id quod de nostro damus, modicum sit, ipsi tamen ad illud multiplicandum sufficit, ipseque quantitate illius omnipotentia et beneficentia sua largitue supplet. Agricola seminat granum, arat, sulcat et colit terram; at vero Deus est, qui semini vigorem subministrat germinandi, eique benignas influentias immittit : *Neque qui plantat est qui auget, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. I Cor., iii, 7.*

Qui dixerunt : Septem.

5. — Considerari hoc loco potest, satis esse verisimile, ipsosmet Apostolos fuisse famelicos, utpote qui et ipsi toto hoc triduo jejuni remanserant. Modicum igitur hanc septem panum provisionem penes se, in propriam sui sustentationem habentes, eandem tamen nequaquam suppresserunt.

« liberant. » In quo vero? In eo nempe, quod solitudinis meminissent; inde etenim evidentia miraculi declaratur et mysteris via aperitur, quod scilicet sic Deus solitudinem amet, ut spirituales consolationes, ut plurimum concedat in ea : non solum refectionem ventris, sed et mentis.

S. Bernardus composuit integram homiliam commentando in parabolam illam : *Sinile est regnum caelorum homini negotiatori, quaerenti bonas margaritas,* ubi sic exclamat : « O solitudo beata! Quicumque ad perfectionem venerunt, per te in » paradisum introierunt. O beata vita solitaria et » contemplativa! quid ultra de te loquor? » Beatum dicit solitudinem, et merito quia ex ea innumera-hiles animae exeunt beate, quae murorum caelestium restaurant ruinam. S. Laurentius Justinianus, *cap. i de Vita solitaria,* varia ei attribuit laudum encomia, et inter alia haec quoque : « Celi est » janua. » Deinde, *cap. ii,* bene observavit in Elia, » quo situ loci raptus et curru vectus fuerit ad caelum : « Cum vehiculo, » inquit, « igneo esset » transferendus de saeculo, non in urbibus, sed » cum discipulo debebat in eremo. Discite qui solitudinem habitas, quanta in eadem exuberent » beneficia. Discite etiam quam facile ex eremo transire » possit ad caelum. Prosum impossibile est quem- » piam posse perire qui, eo quo debet modo, solitudinis habitator existat. »

Quando Annae Ecclesiastici mentionem faciunt illorum fidelium, qui in nova lege Evangelica vivere coeperunt in eremis, in laudem eorumdem et gloriam tradunt haec sequentia : « Angelis vitam similem ducant; » vitae beate et angelicae arham habebant in terris. De monachis, qui sub disciplina Magni Antonii vivebant inter nemora et sylvas, ita discurre S. Athanasius : « Quis tantum monachorum agmen aspiciens, quis virilem illum cordis caetum cernens, in quo nullus nocens, » nulla detractio, sed multitudo abstinentium et » certamen officiorum erat, non in hanc statim » erumperet vocem : *Quam bonae domus tuae, Jacob!* » *Tabernacula tua, Israel, tanquam paradisus!* » Quare omnes ad solitudinem, cui beatitudinis attribuebat titulum, haec exhortabatur verbis ut remotioris vitae beatitudinem appeterent.

S. Petrus Damianus, sive S. Basilus Magnus, inter alia vitae solitariae encomia, producit etiam sequentia : « Tu fornax, ubi supremi Regis vasa formantur » et ad perpetuum nitorem malleo penitentiae percussa, ac lima salutariferæ correctionis erasa, » veniunt. In qua nimirum obsoletae animae rubigo » consumitur et scabrae peccatorum scoriae depo- » nuntur. » Felix commercium ubi pro terrenis caelestia, in transitoris commutantur aeterna. Felices nudine, ubi venalis aeterna vita proponitur.

runt, vel occularunt, neque ad veritatem manifestandam aut panes hosce, quos ori suo proprio in summa necessitate subtraxerant, extradendos, se exhibuerunt vel minimum invitos, sed prono et libenti animo, eos manifestarunt et obtulerunt, idque ad ingentis usure lucrum, siquidem, ut mox dicitur, adeo multiplicati fuerunt hi septem panes, ut septem alie sporte ex eorum fuerint reliquiis repletae.

6. — Observanda est hic parcimonia, qua cum familia Christi vivebat; tametsi enim in locis, extra hominum societatem vel viciniam positus, degerent, in quibus nullam sibi victus annonam comparare poterat, attamen pro duodecim viris sustentandis non nisi septem panes et aliquos discipulos secum asportarant; et quod longe majorem mereret admirationem, discipuli hi majori ex parte piscatores erant, qui proinde de piscibus multis et bonis sibi prospicere poterant, præterquam quod tanquam ad labores assuefacti, majori refectione opus habebant. Unde Lucas Brugensis ait: «Vide quam parum commeatum et frugalem.» Præterea considerandum quod toto hoc triduo, quo magnam patientiam inedia, nullus eorum vel modicum panis bonum tangere ausus fuerit; multo minus de refectione aut prandio instituendo inter se tractarint: «Nulla preparanda mensæ sollicitudine tenebantur,» inquit D. Chrysostomus, «triduo jam in vasta solitudine commorantes, septem solummodo panes habebant.»

7. — Venerabilis Beda a Glossa citatus ait: «Mysterium est novi Testamenti, in quo septiformis Spiritus gratia plenius creditur et datur.»

8. — Paulus de Palatio ita scribit: «Placet per septem panes intelligere Sacramenta Ecclesie septem, et per paucos pisciculos, sacramentalia pauca, quæ in Ecclesia sunt instituta.»

9. — Hugo Cardinalis super S. Marcum hosce septem panes spiritualiter enumerans, ita scribit: «Primus panis spiritualis paupertas, quæ necessarii carnis contenta est. Gen., xxxix, 6: *Nec quidquam aliud noverat, nisi panis*, etc. Secundus panis est poenitentiae dolor: *Fuerunt lacrymæ meæ panes die ac nocte*. Tertius obedientiæ facilitas: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me*. Quartus misericordiam largitas: *Frangere esurienti panem tuum*, etc. Isa., lxxvii, 7. Quintus abstinentia: *Psal. xxxvi, 19: In diebus famis saturabuntur*. Sextus doctrina: *Eccli., xxxi, 28: Splendidum in panibus benedictæ labii multorum*. Septimus Eucharistia: *Joan., vi, 41: Ego sum panis vivus, qui de celo descendit*. Hæc sunt septem specie uberes, quæ Ægyptum a famis periculo liberant.»

10. — Idem super S. Matthæum scribens, septem alias panum qualitates distinguit: «Primus, panis est, male vitæ sollicita emendatio. Secun-

«*us, vera et humilis confessionis accusatio*. Tertius, «*pro commisso excessu jugis indignatio*. Quartus, «*timor anxius relabendi*. Quintus, «*amplius proficiendi, Sextus, sanctorum virorum imitatio*. Septimus, «*timus, sanctorum malorum et aliorum poenitentio*. Hi «*sunt septem gradus in scala, per quam in cælum ascenditur, septem mortalium culpa diluunt, septiformis Spiritus gratia infunditur.*»

11. — Quod si quæras, cur Christus in primo miraculo quinque panes, nunc septem adhibere voluerit? Respondet Jansenius: «Deo perinde esse multos vel paucos, ex multo, sive modico saturare, cum necesse fuerit.»

Additio.

a. — *Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.* Optime sciebat Dominus quot panes habebant; ad quid igitur interrogat? Respondet Abulensis, *quæst. civ.*: «Quærit Dominus, quia voluit ostendere, quod miraculum non faciebat ex sua voluntate, sed ex necessitate quædam, quia erat ingens inopia, quæ aliter non poterat sublevari.» Et ideo, ut notat idem Abulensis, *quæst. civ.*, cum Dominus sæpe cæcos, claudos, ac debiles sanaret, ac etiam mortuos suscitaret, his tamen panes multiplicavit, ac turbas saturavit. Nam ad alia prima miracula, sæpe ipsa indigentia extabat, quia sine miraculo vilani, ac sanitatem consequi non valebant. At ad multiplicationem panum his in deserto interessit gravis necessitas, unde his illos multiplicavit. Sic enim ipse Dei Filius vanam gloriam abominatur ut sine urgenti necessitate ad hominum de se confirmandam fidem miracula parare nolit?

VERSUS 6.

Et præcepit turbæ discumbere super terram; et accipiens septem panes, gratias agens fregit et dedit discipulis suis, ut apponerent, et apposuerunt turbæ.

Et præcepit turbæ discumbere.

1. — Salmeron hoc verbum, *discumbere*, separatim considerat, et dicit: «Id est, ut quiescerent, et non anxie ex cruciarentur, sed dormientes sedato animo, et cogitatum sum in ipsum projicerent, quoniam ipsi est cura de nobis.»

Super terram.

2. — Albertus Magnus, in *Math.*, ait: «Omnia terrena sibi subjicientes requiescerent, non operari aliquo terreno affectu.» Eandem quoque ponderationem Theophylactus his verbis adducit: «Discumbunt super terram, quia omnibus terrenis superiores sunt, et calcant ea, sicut et quique millia super fenem discubuerunt, hoc est, carnem et gloriam subjecerunt.» S. Augustinus quoque,

Serm. cxx de temp., hanc inter hoc et aliud simile miraculum, differentiam notat, quod alias super fenem, hic vero super terram discubuerunt. «Ibi super fenem discumbunt, hoc est, mortificata opera carnis, quia *omnis caro fenem*, ait Propheta, «hic super terram discumbunt, id est, opera terrena conculcant.» S. Thomas similiter dicit: «Per fenem temporalia significantur; unde omnis caro fenem, et omnis gloria ejus quasi flos agri.» Isa., xi, 6. Considerat vero idem Angelicus Doctor, quod prima refectione status veteris legis denotavit; hæc vero secunda legis novæ Evangelicæ figura fuerit; in illa homines ad felicitates respiciebant terrenas; in hac vero omnia hæc bona terrena conculcanda et contemnenda: «In veteri lege erat fundamentum super temporalia, in nova solum super stabilitatem gloriæ; vel per fenem significatur, quod super temporalia debemus sedere; unde possessio non prohibetur, sed dilectio sive affectio. I *Joan.*, ii, 15: *Nolite diligere ea quæ in mundo sunt*.» Ven. Beda, a Glossa citatus, rationem cur supra fenem sederit, assignat, dicens: «Quia per *Scripturam* legis carnis desideria calcare et comprimere jubemur, quæ est fenem.»

3. — Porro ingeniosa est illa Pauli de Palatio observatio, quod videlicet exinde clare satis colligatur, paucos ex illa multitudine fuisse, qui pretiosus essent vestibus induti, alias enim haud dubie valde invitui fuissent ad sedendum in terra: «Ut intelligas non multos sapientes, divites, aut nobiles, e Christi pane manducare; vel certe si quis dives est, aut nobilis, divitias contemnat et nobilitatem, ut in novissimo loco recumbat, edere possit; et ergo ad edendum panem hunc requiritur ea animi modestia, ut non te credas altiori loco dignum quam humili terra.» Jansenius quoque similem considerationem habet illis præcipue utilissimam, qui pane Christi cum profectu animæ suæ nutriti volunt: «Mystice significat quid facere debeat, qui spiritualibus panibus Jesu volet saturari, nimium talem omni fastu deposito seipsum debere in terram dejicere, agnoscente quod sit et unde prodierit, ut conquiescat in eo carnis cupiditates.»

4. — Res profecto stupenda fuit, quod in numero tot millium hominum plebeiiorum, qui ex triâna quadam inedia summe famebant, nullus fuerit, qui adductis hisce panibus tumultuaretur, aut cum importunitate inter primos panes donandos esse vellet, quando tamen unusquisque intentionem Christi, quam habebat panes hosce per miraculum multiplicandi ignorans, rationabiliter timere poterat, ne forte ne micam ex illis partici-

pare posset, qui in modica quantitate erant, cum tamen de vitæ periculo ageretur et in extrema necessitate, quidvis illis licitum esset. Ecce tibi, quantum hi homines in tam brevi temporis spatio, et ex verbo, et ex sequela, et ex presentia, et bono Christi exemplo profecerint; omnes enim quiete et modeste condescerunt, summa cum modestia et sine querela, expectantes illud sive modicum sive nullum, quod illis ministrandum erat.

Et accipiens septem panes.

5. — «Ut tactu manus,» inquit Albertus Magnus, in *Math.*, «fieret multiplicatus panis, et virtute acciperet divini sportis et condimentum.»

6. — Nusquam Apostolos se Christo opposuisse constat, dicendo hosce septem panes victus illis necessarii esse provisionem; imo verbum hoc, *accipiens*, indicat, ipsos hosce panes prompte dedisse, eique ultro obtulisse: *Qui miseretur in hilaritate. Non ex tristitia, aut ex necessitate, hilariter enim dolorem diligit Deus*. Theodoretus quoque ait: «Oportet animi alacritatem præcedere supplicationem pecuniæ;» et ad Romanos: «Beneficentia adjungit Paulus hilaritatem erogationis,» honorumque communicationis, lucrum ostendens, solent enim gaudere lucrantes.» Quod si se ad miraculum præcedens, ad mare Tiberidis patratum, reflexissent, quando ex quinque panibus duodecim impleverunt cochinos, utique nec ultra citroque et sponte propria septem hosce panes ingenti cum lætitia obtulissent, propter spem similis lucri ad eandem mensuram et proportionem consequendi, at vero illius non recordabantur.

7. — Hi panes in manibus Salvatoris multiplicati fuerunt, ut nos inde doceremur, quod qui prosperum rerum suarum eventum videre desiderat, eas in Dei manus, sive in divinum ejus beneplacitum remittere debeat; eo offerendo sunt facultates, filii et quidquid pretiosius inter nostra æstimatur, hæc enim oblatio largissime compensabitur ab eo, qui a nullis se sinit superari obsequio. *Scio cui credidit*, dicebat Apostolus, II *Tim.*, i, 12, *quia potens est, etc.* Alii dividunt propriis, inquit Sapiens, *Prov.*, xi, 24, et ditiores fiunt.

8. — Salmeron verba illa in sensu morali exponens, dicit: «Hoc fit, quando Christus præstat, ut Prædicator verbum Dei manibus suis operando accipit, ut ita primus ipse degustet, quia ejus vita despiciatur, restat, ut prædicatio contemnatetur.»

9. — S. Thomas, in Commentario suo super Matthæum, hæc verba glossando ita scribit: «In quo significatur quod quidquid de spiritualibus administratum est aliis, primo fuit in Christo: *Corpi Jesus facere et docere.*» *Act. Ap.*, i, 1.

Gratias agens.

10. — S. Remigius, in *Catena* citatus, ait: « In eo quod gratias egit, nobis reliquit exemplum, ut de omnibus donis, nobis cœlestis collatis, illi gratias referamus. » Vener. Beda idem, licet verbis diversis, elicit documentum: « Ut ad agendas semper Deo gratias informet; cum vel terreno pane carnem, vel animam cœlesti superna gratia largiente reficimus. »

11. — Victor Antiochenus in hoc facto modestiam admirat Salvatoris, qui divinam suam omnipotentiam abscondere voluit, dum miraculum hoc patrando, styrum, servis Dei communiter usitatum, servare voluit: « Quasi cœterorum hominum more virtutem et energiam, circa id quod propositum erat, a Deo accipiat, gratias illi agit, cum tamen ejusmodi vin, non aliunde, ut sancti vident, sed a seipso peteret. »

12. — Albertus Magnus per hanc gratiarum actionem, efficaciam et virtutem intelligit, quam huic pani ad crescendo et multiplicandum communicavit. *Job.*, 1, 10: *Operibus manuum ejus benedixisti et possessio ejus crevit in terra*, « quia quamvis parva sunt, quæ ad manum habemus, hæc tamen Dei benedictione crescunt. »

13. — Gratias æterno Patri suo reddit, priusquam operetur miraculum, quia gratitudo Deum obligat non solum ad concedendum, sed etiam ad multiplicandum et stabilendum in nobis gratias et beneficia, quæ postulamus. Estius super hæc Apostoli, *Rom.*, 1, 8, verba: *Primum quidem gratias ago Deo meo, pro omnibus vobis*, ita scribit: « Præmittit gratiarum actionem, tum ad gratiam Dei in omnibus commendandam, tum quia grata recordia honorum acceptorum dignos efficit ad impetrandum ampliora. » Et ideo quisquis substantiam suam multiplicari desiderat, gratum se erga Deum benefactorem suum exhibeat.

Fregit.

14. — Albertus Magnus adducit textum illum Isaie, *liv*, 6: *Frangere esurienti panem tuum*, nec non et illum Jeremie, *Thren.*, *iv*, 4: *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*, « id est, humiles, pauperes petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis, quia nostri temporis Sacerdotes et Abbates, et cæteri Religiosi, totum in se recolligunt, ut integrum recipiant, quod a Christo in multos est fractum. »

15. — Venerab. Beda aliud nobis hujus panis, Salvatoris manibus fracti, mysterium exponit, dum ait: « Quod autem fregit panes, quod discipulis daret, apertionem designat sacramentorum, quibus ad perpetuam salutem nutriendus erat mundus; cum enim ait ipse Dominus: *Et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi*

Filius, et cui voluerit Filius revelare, quid nisi panem vitæ nobis per se aperiendum demonstravit? »

16. — Panis parvulis frangitur, ut proportionatum illi ætati nutrimentum adaptetur, ita quoque panem verbi Dei accommodare oportet ad dispositionem et capacitatem auditorum. S. Gregorius Papa ait: « Pro qualitate audientium formari debet sermo Doctorum, et ut sua singulis congruant. » Unde Gilbertus Abbas hunc in nonnullis defectum, *Serm.* *xxvii*, reprehendit, qui: « Student magis alta quam apta dicere, facientes apud infirmas intelligentias miraculum sui, non ipsorum salutem operantes. »

Et dabit discipulis suis, ut apponerent.

17. — Hanc quidem distributionem per seipsum facere poterat, sed tamen Apostolorum, hæc in re, opera uti voluit, ut illos ad hoc misericordie et charitatis opus applicaret, ad innuendum nobis quod Religiosi, et maxime superiores et Prælati Ecclesiastici, quales Apostoli erant, *Ecclesiarum Principes*, in obeundis personaliter misericordie operibus nequaquam erubescere, aut se ab illis subducere debeant, ut suo bono exemplo alios ad faciendum animent. Præterea ex quo hic panis sacramenta, verbum Dei et alia dona spiritualia præfiguret, Sacerdotes, eos a Christo receptos populis ministrare et distribuere, atque nos inter et Deum mediatores esse debent. *Nos fecit ministros novi Testamenti*, dicebat S. Paulus, *1 Cor.*, *iii*, 6, non littera, sed Spiritu. Unde Venerab. Beda ait: « Quia spiritualis dona scientiæ tribuens Apostolis, per eorum ministerium voluit Ecclesiæ suæ super orbem vitæ cibaria distribui. »

18. — Paulus de Palatio super Matthæum ait: « Ut sciamus, suæ voluntatis esse sacramentorum frequentationem, nec enim a solis Apostolis panes edi voluit, sed ab omnibus. »

19. — Jansenius, qui per hunc panem, prædicationem Evangelicam, et sacramentum Scripturarum expositionem intelligit, utilissimum tradit monitum illis omnibus, qui huic sunt ministerio dediti: « Admoet, quid facere debeant, qui panes Evangelicos populo sunt proposituri, nimirum a Christo illos accipiant consecratos et fractos, et eis jussu populo apponant; sunt enim, qui panem Scripture divinæ non secundum voluntatem Jesu populo proponunt, ut qui eam detorqueant ad suorum errorum patrocinium, aut ad cupiditates et gratiam hominum, aut qui sibi vendicant auctoritatem dispensandi verbi Dei et pascendi alios. »

20. — Considerari quoque hic potest quod Christus in manus Apostolorum suorum, qui omnes representabant Ecclesiasticos, hæc panem consignavit, non ut illum sibi retinerent, sed ut appone-

rent, seu ut illum secundum unicuiusque distributionem ætalem et necessitatem. Etenim hoc tempore mullorum hic est error, qui redditus beneficiarios sibi retinent, eosdemque magna cum aviditate accumulunt, non considerantes quod illos acciperint, ut tanquam fideles Christi ministri eosdem dispensent. Notandum quoque est Christum huic distributioni per Apostolos factæ, presentem adfuisse, singulasque eorum actiones vigilantibus oculis considerasse, non quasi discipulis suis non satis fideret, sed ut Pastores Ecclesiæ suæ instrueret, quod, tametsi spiritualibus et corporalibus gregis sui necessitatibus, nonnunquam non per seipsum immediate, sed per constitutos ad id ministros prospiciant, ipsi tamen in ministrorum actiones vigilantibus oculis intendere debeant; siquidem Pastores de animabus sibi commissis distinctam Deo rationem reddere debent; ipsis immediate dictum est: *Pascite oves meas, pascite agnos meos*, adeoque ipsi hanc obligationem contraxerunt, non vero ipsorum ministri.

Et apposerunt turba.

21. — « Appositio notat, » inquit Albertus Magnus, « quod unicuique sibi competens collatum est: *Matth.*, *xx*, *14*: *Tolle quod tuum est, et vade*; tum enim est, quod tibi secundum capacitatem et usum vitæ proportionatur, et ideo non apponitur parvulo, quod competit perfecto, nec competit rustico, quod clerico est proportionatum; nec militi expedit, quod artifice est debitum. *Matth.*, *xxv*, *14*: *Dedit unicuique secundum propriam virtutem*. » Et quidem notandum est insuper, quod Evangelista non solum dicat: *Apposerunt*, sed protinus addat: *Turbæ*; quia necessum est ut, dum hic panis verbi Dei ministratur, ad intelligentiam et capacitatem popularem adaptetur. Unde D. Chrysostomus, a vetula illa, ut sexus sui ignorantia descendere, monitus, hæc in re deinceps omnino se emendavit. S. Augustinus, *tract.* *viii* in *Joan.*, per Angelos illos, qui in mystica illa Jacobi scala ascendebant et descendebant, interpretatus est Prædicatores: « Angeli Dei, boni prædicantes Christum; quomodo ascendunt et quomodo descendunt? » Adducitque S. Paulum in exemplum, qui ad cælum empyreum usque ascendit, ubi ad divinorum arcanorum participium admissus fuit: « Audivit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Ascendentem audistis? Descendentem audite: *Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; quasi parvulis in Christo hoc vobis potum dedi, non escam*; ecce descendit qui ascenderat; quære quæ ascendit? Usque ad tertium cælum; quære quæ descendit? Usque ad hæc parvulis dandum. » Ecclesiasticis hanc adducit similitudinem: *Sic figulus sedens ad opus suum, convertens, etc.* Per hunc

11.

artificem Rabanus Prædicatorum interpretatur, de quibus ait: « Doctrinam suam secundum qualitatem auditorum temperant, quia aliter admonendi sunt sapientes, aliter insipientes; aliter fortes, aliter infirmi; aliter juvenes, aliter senes; aliter fortes, aliterque femina. »

22. — Notandum quod incomparabiliter major fuit quantitas panis et piscium, quam distribuabant, illa, quam habebant in manibus, semper enim annoña illa magis magisque multiplicabatur, ut hac ratione intelligeremus quod in manibus elemosynariorum, id quod erogatur, non solum non deficiat, sed majora semper incrementa sensibilibiter accipiat. Paupercula vidua illa dixerat quidem, *III Reg.*, *xxii*, *12*: *Vidit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pinguis operere potest farina in hydra, et paululum olei in lecytho*; hæc tamen omnia in Elie refectionem et nutrimentum subministrans mirum mox percepit et experta est incrementum: *Hydria farina non defecit, nec lecythus olei minuetur*. Sic quoque Apostoli paucos panes et pisciculos, quos in victum suum necessariam reservatos habebant, ad Christi instantiam, turbis illis satians libenter erogant; sed ecce tibi ingens læcerum, quod inde reportant: *Sustulerunt quod superaverat, de fragmentis septem sportas*. Ad hæc Apostoli valde famelicæ erant, imo forsitan præ alii vehementius famebant, qui laboraverunt, et tamen verisimile est, quod omnibus aliis plene satiatissimi ultimi comederint, et forsitan ex panis et pisciculorum reliquiis victitarint; hanc indolem Christus in omnibus superioribus Ecclesiasticis unice desiderat, ut scilicet prius gregis sui necessitatibus prospiciant, et postea propriis. *Charitas non querit quæ sua sunt*; non enim sine mysterio, Christus, priusquam Petro diceret: *Pascite oves meas*, primo eum interrogavit: *Petre amas me?* S. Carolus Borromæus tempore pestilentie Mediolani grassantis et atrocissimæ sevientis, eo reductus est inopie et egestatis, ut nec panis, nec denarius vel unicus ei in familie sua sustentationem suppleret, qui omnia sua in pauperes erogarat; Deus tamen ei per miraculum abunde providit.

Additio.

a. — *Et præcepit turbæ discumbere super terram*. In alio convivio turba super fenem sedet, *Joan.*, *vi*, *10*: *Dixit Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem fenem multum in loco*. Cur hic non providitur turbis herbosus discubitus, ut in priori loco? Ex mysterio hoc accidisse auluntant Sancti Patres et præcipue D. Paschasius, *lib.* *vii* in *Matth.* « Ibi tanquam in ipsius montis Christi soliditate locati, nullo feno interposito emollicbantur. » Isti convivæ, nos Christianos adumbrantes, non recumbunt super molle et tenerum fenem, sed super duram et asperam terram. Non enim sub Christi schola,

19

deliciosa, sed acerba et austera vita incubatur. Deo enim familiarissimi, praesertim Christiani, invituntur ad sufferendas tribulationes et eorum character tribulatio est. Quando Christus Dominus voluit Saulum ex persecutore transmutare in Apostolum, dixit Ananie: *Ego ostendam illi*. Equae existimatis ei ostendenda? Forte ea quae Davidi: *Incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi?* Forte miracula et portenta quae cum stupore populi operaturus erat? Forte copiosissimam messem illam quam ex conversione mundi eral reportaturus? Nullum horum; sed: *Ostendam illi quanto oporteat cum pro nomine meo pati*. Quamprimum ingressus fuit scholam Christi ex equo praecipitatus fuit, caecitate percussus, tribus diebus stetit sine cibo et potu, ut intelligeret, *sibi donatum esse pro Christo, non solum ut in eum credat, sed ut etiam pro illo patitur*.

S. Ambrosius proposito nostro conformius aptiusque dicere haud poterat: « Qui quaerit Christum, quaerit et tribulationem ejus, nec refugit passionem. Denique David qui dignus erat, ut a tribulatione quaereretur, tribulationem et ipse quaesivit, nam nisi quaesivisset, non invenisset: quod autem invenit ipse testatur dicens: *Tribulationem et dolorem invenit, et nomen Domini invocavi*. » Quomodo dicitur etiam S. Cyprianus, post recitatas varias adversitates a Christo Domino percipias, sic subinfernans: « Quod si et nos fratres dilectissimi, in Christo sumus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostrae via, qui Christum vestigis salutaribus sequimur, per Christi exempla gradiamur, sicut Joannes Apostolus instruit dicens: *Qui dicit se in Christum manere, debet, quomodo ille ambulavit et ipse ambulare*. » Item Petrus, super quem Ecclesia, Domini dignatione, fundata est, in Epistola sua ponit et dicit: « *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus; qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur; tradebat autem se iudicanti iniquis.* »

VERSUS 7.

Et habebant pisciculos paucos, et ipsos benedixit, et jussit apponi.

Et habebant pisciculos paucos.

1. — Apostoli piscatores erant, ac proinde illis, tam in quantitate quam in qualitate optima piscium provisio deesse non poterat. At vero postquam scholae Christi, quae sobrietatem et temperantiam praedicabat, facti fuere discipuli, divino ejus beneplacito se adaptant, ac proinde non est quod hanc in illis annonae penuriam admiremur.

2. — Alberius Magnus in sensu mystico ait: « Tangit hic panis dulcoramentum, pisces enim dulces sunt, pisciculi autem humiles, humilium

« dulces consolationes; pauci vero ideo, quia raro et raptim per breve tempus in hac vita datur consolatio divina. »

3. — Antonius de Padua, *Serm. in hac Dom.*, ait: « Pisciculi sunt paupertas, humilitas, patientia, obedientia, memoria passionis Christi. »

4. — Glossa Venerabilem Bedam citans, per hosce pisces, praesentis temporis Sanctos intelligit: « Quorum Scriptura fidem, vitam et passiones continet, qui de fluctibus saeculi erepti et divina benedictione consecrati, refectionem nobis, ne in hujus mundi excursu deficiamus, vite suae ac mortis suae exemplo praebere. »

Et ipsos benedixit, et jussit apponi.

5. — Omnipotens Creator in Genesi post piscium productionem, suam quae iisdem impertisse benedictionem legitur: *Benedixitque eis, dicens: Crescite et multiplicamini*. Et ideo pisces, ut bene Aristoteles probat, praecunctis aliis animantibus in majori numero multiplicantur; quanto igitur credibilis est, pisciculos hosce etiam mortuos et super prunis tostos, per hanc Christi benedictionem fuisse multiplicatos. Unde Lyranus super Genesim ait: « *Ista benedictio est ordinatio ad multiplicationem;* » utpote profecta ab eo, de quo dicitur: *Cui omnia vivunt*.

VERSUS 8.

Et manducaverunt et saturati sunt; et sustulerunt quod supererat de fragmentis septem sportis.

Et manducaverunt.

1. — S. Anselmus super Mattheum scribens tempus observat, quod Christus ad hanc illius refectionem subministrandam expectare voluit, nimirum postquam ipsorum prius curasset infirmitates: « Notandum, quod prius auferit debilitates et postea cibatur, quia prius removenda sunt peccata, postea anima verbo Dei nutrienda. »

Et saturati sunt.

2. — Ad haec verba se reflectens, Paulus de Palatio inquit: « Saturati sunt, non ex pretiosis et curiosis, sed ex modestis et necessariis, scilicet pane et piscibus. » Et ideo Apostolus, I Tim., vi, 8, dicebat: *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus*. Ac proinde ex hujus textus occasione iis, qui perfectam vitam agunt, idem monitum dari potest, quod vir quidam in vita spirituali illuminatissimus nonneminis dedit, qui cum nimis rigida sobrietate vitam suam agere solitus erat; cum enim hic nil nisi panem et hunc quidem parcesime comederet, vir ille sanctus cum securum esse jussit, certissimam esse demonis tentationem, si quis se non ad sufficientiam pane nutriat; etenim de hisce a Christo cibatis turbis Evangelista dicit: *Manduca-*

verunt, et saturati sunt; rationabile obsequium vestrum.

3. — David, qui fuit homo secundum cor Dei, de se nihilominus protestatus est, *Psal. xvi, 13*, dicens: *Satiabor dum apparuerit gloria tua; quasi dicere vellet, neme est, qui in praesenti vita satiari possit*. Tritissimum est dictum illud S. Augustini: « *Creasti nos, Domine, ad te et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te,* » quod omnino est verissimum; si enim de pane loquamur, quem nobis mundus, in quantacumque abundantia, subministrat, is in principio quidem valde nobis sapidus gratulose esse videtur, at vero protinus ejus experimur indigestionem, *Prov., xx, 17: Suavis est homini panis mendacii et postea implebitur os ejus calculo, non vero ita constitutus est panis Christi, de quo veridicus ille Spiritus Sancti calamus, Sap., xvi, 20, scribit: Panem praestitisti illis, omne delectamentum in se habentem*. Porro illuminatissimi servi Dei saepenumero de infusa cordibus eorum nimia coelestium consolationum superabundantia lamentati fuisse leguntur, adeo ut exclamarent: « *Satis est Domine, satis est; praevenerit eos in benedictionibus dulcedinis, dum hic in terris gloria coelesti frui incipiunt, thesaurosque gratiae, quae semen est gloriae, abundantissime possident*. S. Paulinus dicit: « *Nihil habemus nisi Christum; et vide si nihil habemus, qui omnia habentem habemus*. » S. Cyprianus illam nobis ab aeterna veritate factam promissionem considerans: *Quaerite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis*, dicit: « *Omnia promittit apponi, nam cum Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit;* » adducitque historiam Danielis in laeu leonum positi, qui a Deo pastus et cibatus fuit, dum interea circum ipsum sedentes fere famelicæ inedia morerentur: « *Sic Danieli in leonum laeu, jussu Regis incluso, praedium divinitus procuratur et inter feras esurientes homo Dei pascurt*. » Porro per leones denotantur impii: *Mater tua leona, mundi nimirum et demonis sequaces; hi famem patiuntur ut canes, nec quantacumque temporalium honorum abundantia contenti vivunt, cum tamen e contra servi Dei, licet mendicis, in summa consolatione et animi quiete vitam agant*. Aman ille in summis Regis ejusdem et Monarchae, viginti septem Provinciis dominantis, favoribus positus, summaque felicitate cumulatus, mira tamen inquietudine et afflictione torquebatur, eo quod a Judaeo quodam debitis sibi, ut credebatur, non afficeretur salutationis honoribus; unde et dicebat: *Cum haec omnia habeam, nihil me habere puto*. S. Augustinus quoque qui tringenta et amplius annis, fraudulenti mundi sectatus fuerat consolationes et gaudia, tandem semetipsum his verbis alloquitur: « *Heu spes caduca mortalium, spes in pecunia, in honore! Speras in aliquo*

« amico potente! » Mox vero quam debilis et fragilis haec spes sit, ostendens, dicit: « *In his omnibus cum speras, aut tu expiras, aut tu cum vivis, omnia pereunt et in spe tua tum et ipse deficiis et cadis.* » Solus Deus est, cui nihil unquam deesse potest, quem dum possidemus, habemus omnia: *Deus meus et omnia*. Corvi Eliae propheta, juxta torrentem Carith commoranti, bis quolibet die panem afferebant et carnes, et tamen unicus tantum panis, quem ei ministravit Angelus, tanto cum vigore corroboravit, ut in virtute ejus quadraginta diebus totidemque noctibus, ad montem Horeb usque ambulare potuerit; quem quidem annonam rapacissimas haec volucres ex mensa Achab regis surripuisse existimant; haec autem annonae provisionem illam praefigurabat, quam nobis mundus subministrat, quae Prophetam satiari non poterat, ideoque eam bis in die resumit opus erat; et revera illa est, bona hujus vitae non satiant, nec hominis animo quietem et satisfactionem afferunt. Panis autem subinerticus ab Angelo ministratus, refectionem illam designabat, quam Deus servis suis coelestis mittit; et hic est, qui vere satiat, quique vigorem praestat et omnimodam satisfactionem. Unde S. Thomas ait: « *Oreb interpretatur mensis; mons ergo iste est mons mensae Dei et significat satietatem coelestis gloriae; panis itaque corporis Christi confortat et roborat nos, quadraginta diebus, id est, toto tempore praesentis penitentiae, usque ad montem et mensam Dei.* »

4. — S. Paschasius hosce panes non hordeaceos, quales illi erant, qui juxta mare Tiberiads erogabantur, sed triticeos fuisse existimat: « *Triticeae fuisse creduntur, ut alatur Christi Ecclesiae grano frumenti.* » De hoc convivio sancta Dei Ecclesia canit: « *In quo Christus sumitur, mens impletur gratia, et futurae gloriae nobis pignus datur,* » quammam homo satietatem desiderare posset unquam, hac superabundantiore?

5. — Valde considerabilia sunt illa Simonis de Cassia verba, dicentis: « *Si aliquis ab eo recedit jejunus, non est parcitas dantis, sed negligentia non accipientis: Inebriantur ab ubertate domus tua, torrente voluptatis tuae potabis eos.* » In hoc igitur tota summa rerum consistit, ut scilicet ad gustandum de mensa ejus, appropinquemus, ac provide David nos exhortatur, dicens: *Gustate et videle, quoniam suavis est Dominus; quodsi quis tibi craterem, vino praestantissimo plenum ostenderet, illudque laudaret, in utique saporis excellentiam credere non poteris, nisi crateri eidem labia tua admoveris; dabo manna, inquit Dominus in Apocalypsi, sed absconditum, quia suavia spiritualis non apparet exterius, nec ab aliis creditur, aut apprehenditur, praeterquam ab illis, qui eam experiantur: Nemo scit, nisi qui accipit; et ideo illi, qui maxime mortificantur, qui propriam suam abne-*

gaut voluntatem, qui ex puro Dei amore, passionibus et erumnis se ulro subjiciunt, majores experiantur spiritus consolationes et suavitates. *Saturati sunt*, sed prius de illis satiatis dicitur: *Triduo sustinent me, nec habent quod manducant*. Procul ab omni mundi blandimento aberrant; in inculta quadam solitudine degeant jejuni et corpore pariter et mente Christi sequelae totaliter dediti. Unde Paulus de Palatio ait: « Satiatur in fine tridui, non in initio conversionis et medio, sed in fine; delicere enim debet farina ex Aegypto adducta, ut gustare liceat manna. »

6. — Porro quinam illi sint, qui ad mensam Christi satiatur, S. Anselmus, in *Matth.*, in sensu morali his verbis declarat: « *Manducaverunt*, cum « verbum divinum audierunt et mente susceperunt; « et *saturati sunt* quando audita opere compleverunt; » diffusius vero Venerab. Beda idipsum exponit, cum ait: « Qui audientes verba Dei et « exempla intuentes, ad profectum vitae correctioris « per hoc excitati, atque assurgere festinant. » Hisce inquit sanctus ille Pater, mirabiliter adaptatur dictum illud Psalmistae, *Psal.* xxi, 27: *Edent pauperes, et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum et vivet cor eorum in saeculum saeculi*, quae verba ad propositum nostrum hoc modo exponit: « Audient humiles verbum Dei, et facient, « et ad laudem non suam, sed superni largitoris, « cuncta, quae bene gerunt, referent, unde merito « ad vitam interioris hominis aeternam, utpote pane « vitae saturati perveniunt; » et contra vero, inquit idem sanctus Pater, reprobris comminando dicitur, *Ose.*, iv, 10: « *Comedent et non saturabuntur*; manducant namque et non saturantur, qui panem « verbi Dei audiendo degustant, sed non faciunt « quae audiunt, nihil ex his internae dulcedinis, quae « cor ipsorum confirmetur, in ventre memoriae « recipiunt. »

7. — Miseram horum conditionem S. Paschasius, *lib.* VII in *Matth.*, his verbis describit: « Infelices, qui manducant et non saturantur, qui « panem verbi, quo vivit homo, audiunt et degustant, sed non fide atque opere percipiunt, quae « audiunt. »

Et sustulerunt quod superaverat de fragmentis.

8. — Considerat Theophylactus, quod turbae haec contentae fuerint manducando, nec quidquam eorum ex his, quae superaverant, secum sumpserunt, idque ad insigne nostrum documentum: « *Disce et hoc « juxta historiam, quod debemus his, quibus indi- « gemus, contenti esse et nihil amplius quaerere; « ecce enim turbae, quae comederunt et saturatae « fuerunt, non acceperunt secum reliquias panum, « sed discipuli has gustarunt; sic igitur et nos usu « nobis congruo esse contentos docet. » Eandem quoque observationem Victor Antiochenus habet his*

verbis: « Caeterum haec tantum benefactoris « munere usi sunt convivae, quatenus necessitas « postulabat, nam etsi magna reliquiarum vis « superfuisset, nihil tamen inde secum sporta- « runt; admonemur, exemplo hoc percommodo, « rerum usum ex necessitate spectandum et mo- « tiendum esse, nihil autem graviore necessitate « seclusa, propter habendi studium subducen- « dum. »

Septem sportas.

9. — Mirum est, undenam sportas illas habuerint, qui in solitudine procul ab hominibus aberrant. Lucas Brugensis certo se definire non posse dicit, ne aliqui ex hisce turbis, illas secum a principio habuerint, dum scilicet aliquam secum provisionem ad vendendum attulerunt: « An aliqui initio con- « cursus, cibum venalem sportis huc attulerint, an « una aut altera sporta fuerit in familia Christi, an « alia occasione, non habeo quid definiam. »

10. — Memorandum vero est, quod in alio miraculo quinque panum, duodecim cophini reliquiarum superaverint, hic vero ex septem panibus, septem sportae reliquiae manserint; et ideo S. Ambrosius sequens movet dubium: « Cur autem « quinque millibus hominum apud electos factus « tuor millibus minus? Quia quatuor millia ista « triduo cum Christo fuerant et ideo amplio- « rem celestis pabuli alimoniam receperunt. Nec otiose « quae turbae supersunt, a discipulis colliguntur, « quia ea quae divina sunt, apud electos facilius « possis quam apud populos reperire; utinam mihi « contingat audire: Collige, quae supersunt. »

11. — Enimvero haec populi coadunata multitudo, congregationem figurabat fidelium; pro cujus probatione observandum, quod Sapientia incarnata non dixerit *Miserere super turbas*, in numero plurali, sed *super turbam*, ad denotandam Ecclesiae unitatem, fideique et dogmatum Evangelicorum uniformitatem; porro septem haec sportae reliquiae refertae, septem figurabant dona Spiritus Sancti, quibus Christianae religionis sequaces locupletandi erant. Ideo S. Hilarius, *cap.* xv in *Matth.*, ait: « Quod septem sportae replentur, redundans et « multiplicata septiformis Spiritus copia indicatur, « cuique largiter exuberans. » Glossa quoque ait: « Septem sportas Spiritus Sancti gratia septiformi « repleti, sunt enim sportae de juncis et palmarum « foliis; juncus nascitur super aquas, palma victo- « rem coronat; Sancti quoque ne ab humore aeter- « nitatis crescant, in ipso vitae fonte se collocant et « aeternae retributionis palmam expectant. »

12. — Lyranus in moralitate hujus historiae, per hasce sportas dotes gloriae intelligit, quas in altera vita recepturi sumus. « Per septem sportas « remanentes, significantur septem dotes, quae « reservantur danda post hanc vitam, quae sunt « clara Dei visio, fructio, tentio quantum ad ani-

« nam; impassibilitas, subtilitas, agilitas et claritas « quantum ad corpus in resurrectione. »

Additio.

a. — *Et sustulerunt quod superaverat de fragmentis septem sportas.* De Israelitarum operibus a Pharaone decretis, ait regius Vates, *Psal.* lxxx, 7: *Manus ejus in cophino servierunt.* Velut ministri operae, in cophino colligunt lutum, ut strenuis edificatoribus materiam praebent, sic Israelitae aedificiis regis lutum in cophinis ministrabant. His positus recule modo facinus illud Christi in saturandis hominibus: *Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quae superaverunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo et impleverunt duodecim cophinos; Joan.*, vi; hic, *septem sportas.* Cur non cistas jubet impleri, sed cophinos, sed sportas? Vel ut in ipso operarum instrumento videatur, quem aliam fructum pariant tribulationes justorum et servorum Christi, atque servorum Pharaonis. Servitor Pharaonis, in est mundo, in cophino; servitor Christo in cophino. Sed in Pharaonis obsequio cophinus operarum lutum colligit, lutum porrigit, nihil praeter lutum habet; in obsequio Christi operarum cophini, non lutum sed caelestem colligunt alimoniam. Apposite ad rem S. Ambrosius, *lib.* IX in *Luc.*, ait: « Qua ratione cophinos duodecim « implevit Christus, nisi illud populi Judaici solve- « ret, quia *manus ejus in cophino servierunt?* Hoc « est, populus, qui antea lutum in cophinis collige- « bat, hic jam per crucem Christi vitae caelestis « operatur alimoniam. » Conveniant huc qui serviendiis mundialibus principibus laboriosissimam impendunt operam; qui jejuniis, vigiliis, sanguine civitates et regna principibus comparant; qui in exoriente principe spem eam locant, quam incredibili labore, sollicitudine nutriant. Quid illis parant tot labores, quid colligunt in cophino, in sportis? Solum colligunt lutum temporalium honorum, quae in pulverem conversa, evanescent ab oculis. Non sic qui in Christi morte fundantur; sed per illum in cophinis caelestem colligunt alimoniam. Summum igitur discrimen est inter labores et tribulationes justorum ac reproborum.

VERSUS 9.

Erant autem, qui manducaverant, quasi quatuor millia, et dimisit eos.

Erant autem, qui manducaverant, quasi quatuor millia.

1. — S. Hieronymus a Glossa citatus inquit: « Quatuor millia, annus novi Testamenti cum qua- « tuor temporibus. » S. Hilarius ait: « Quod vero « quatuor millia virorum congregantur, multitudo « innumerabilium ex quatuor orbis partibus intelli- « gitur. »

2. — S. Augustinus, *Serm.* cccx de temp., ad quinque millia alterius miraculi et quatuor millia miraculi praesentis se reflectens, diversitatis seu differentiae hujus hanc assignat rationem: « Ibi, » inquit, « quinque millia refecti, qui numerus per- « tinet ad Judaeos; nam post Ascensionem Domini, « loquente S. Petro, quinque millia sunt bap- « tizati; hic autem quatuor millia, hoc est, de tota « terra omnes gentes a quatuor cardinibus coeli de « septiformis Spiritus Sancti gratia esse repletas in « vitam aeternam. » S. Anselmus ait: « Per qua- « tuor Evangelia quibus refecti sunt. »

Et dimisit eos.

3. — Lucas Brugensis periculum considerat, quod Salvatore alias conciliaverat, quod ipsi tanquam Regi acclamatum fuisset, dicitque eandem Salvatore, ut ab hoc se periculo subduceret, omnem regni umbram, vel etiam suspicionem fugere voluisse: « Ne si pergeret ipse illic haerere, novi « aliquid ipsa moliretur, ut nuper quando statu- « rant illum eligere Regem, nihil enim aequae mo- « vet hominum vulgus, ut cibi beneficium; aut « certe ipse expectare videretur laudis aliquid vel « gratiae. » Albertus Magnus eandem rationem tangit, dum ait: « Semper Jesus, refecta miraculose « turba, licentiat illam, exemplum praebens fugiendi « publicas laudes ex communi beneficio sequentes « et simul subtrahens Herodi ac invidis occasione « suscipiendi in ipso quocumque ambitionem. »

4. — S. Anselmus per hanc refectionem corporealem, praedicationem Evangelii intelligens, hoc pro divini verbi ministris inde eliciti documentum: « Hic « docet, quia Praedicatorum ministrato verbo vitae « populo, ipsi intra cubiculum cordis virtutum po- « mis debent refecti. »